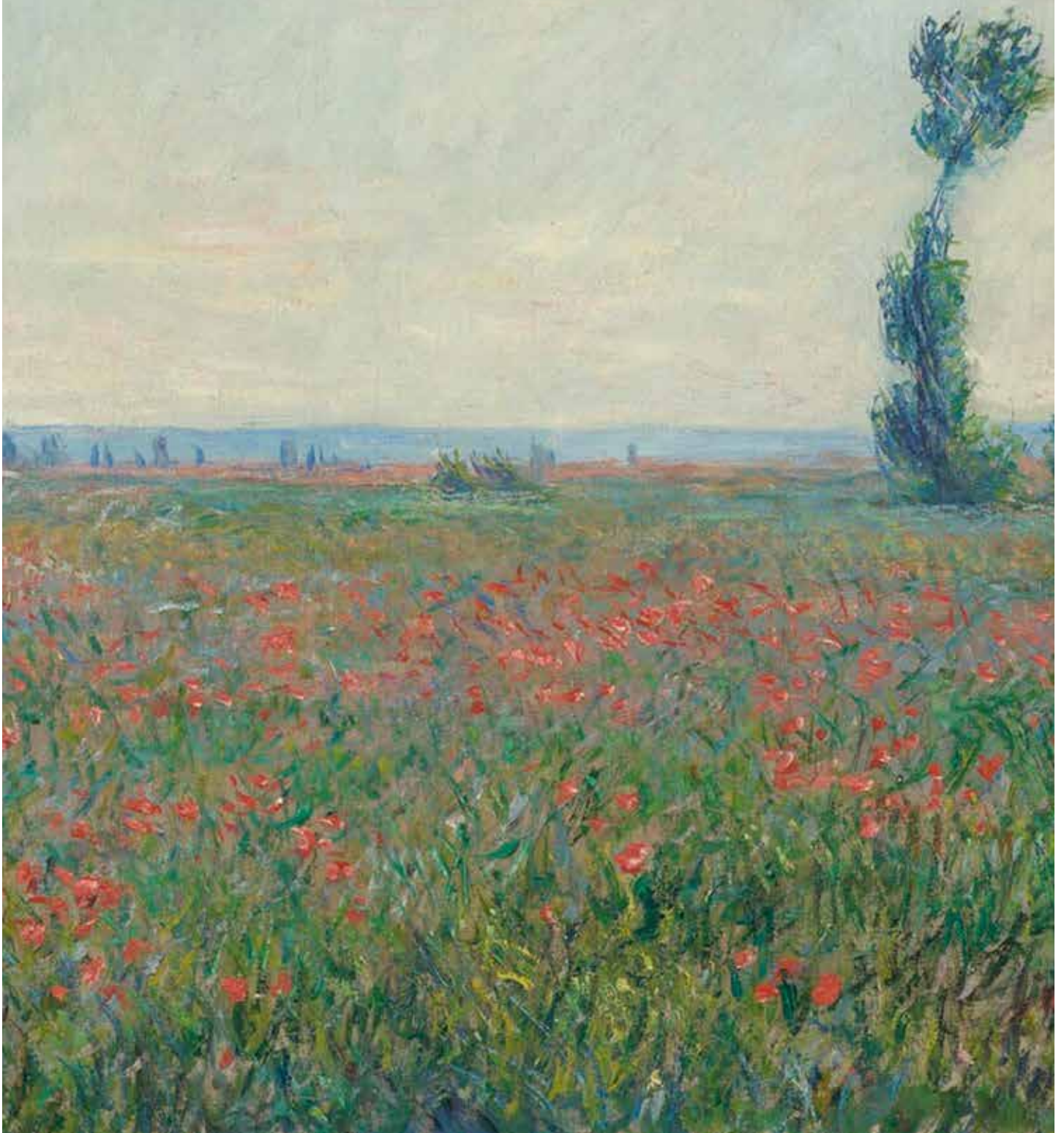

Vive
l'impressionnisme!

Topstukken uit Nederlandse collecties

Het is 15 april 1874. Een groep schilders, tekenaars, prentmakers en beeldhouwers opent op een Parijse boulevard de deuren van hun eerste van in totaal acht tentoonstellingen. Doordat zij zelf exposities organiseren, bevrijden ze zich van de dwingende toelatingsregels van de Salon. Bij die jaarlijkse, officiële tentoonstelling bepaalt de gevestigde orde wat er te zien is.

Het publiek reageert geschokt. Monet, Morisot, Renoir, Cézanne, Degas en Sisley vangen hun persoonlijke beleving van de sfeer en lichtval van een specifiek moment in losse penseelstreken en felle kleuren op het doek. Een criticus schrijft laatdunkend over 'de tentoonstelling van de

impressionisten': de stroming heeft daarmee zijn naam gekregen en zal langzaam maar zeker uitgroeien tot een van Frankrijks belangrijkste kunstbewegingen.

Nu, 150 jaar later, vieren wij de geboorte van het Franse impressionisme met deze tentoonstelling vol hoogtepunten uit Nederlandse collecties. De balans wordt opgemaakt: wat is er wanneer in Nederland verzameld, en door wie? Maar ook: wat is er niet op tijd begrepen of aangekocht? Het kordate optreden van een aantal particulieren die oog hadden voor deze Parijse revolutie in de kunsten, hebben voor de Collectie Nederland (de nationale openbare collectie) het verschil gemaakt.

Deze tentoonstelling beslaat twee verdiepingen.

De ontvangst van het impressionisme in Nederland

Rond 1874 werd Parijs in het Westen gezien als culturele 'hoofdstad van de wereld'. Vergeleken met deze metropool verkeerde Nederland nog in een sluimering. Toen de industriële ontwikkelingen ook hier op stoom kwamen, nam met de toenemende welvaart ook de belangstelling voor kunst toe. De aandacht ging in de eerste plaats uit naar de eigen schilderscholen. De 19de eeuw was tenslotte de eeuw van het nationalisme.

Particuliere verzamelaars van hedendaagse kunst richtten zich destijds vooral op de schilders van de Haagse School. De kleuren van de Franse impressionisten waren voor het gros van Nederland simpelweg te fel. Toch was er een kleine

groep Nederlanders met Parijse connecties en een open blik. Zij probeerden hun landgenoten te enthousiasmeren voor deze nieuwe kunst uit Frankrijk. Ze organiseerden (verkoop)exposities en verzamelden zelf impressionistische werken. In de loop van de 20ste eeuw doneerden deze particulieren de eerste Franse impressionistische kunstwerken aan Nederlandse musea.

Vincent van Gogh (1853-1890)

Populierenlaan in de herfst, 1884

olieverf op doek op paneel

Van Gogh Museum, Amsterdam (aankoop met steun van de Vincent van Gogh Stichting en de Vereniging Rembrandt)

Bloeiende paardenkastanje, 1887

olieverf op doek

Van Gogh Museum Amsterdam (Vincent van Gogh stichting)

Vergelijk deze twee landschappen eens. Het linker maakte Vincent van Gogh in Nederland. Zijn broer Theo schreef in die tijd vanuit Parijs enthousiast over de lichtwerking, de losse penseelstreken en de heldere kleuren van de impressionisten. Vincent paste daarop zijn schilderstijl al iets aan. Maar het was rond 1885 nog onmogelijk om vanuit Nederland een goed beeld te krijgen van het Frans impressionisme. Pas toen Van Gogh zelf impressionistisch werk zag, veranderde zijn stijl werkelijk. Dat is te zien in het rechter schilderij, dat hij in Parijs maakte.

Mesdag als moderne smaak

De kunstverzameling van Hendrik en Sientje Mesdag werd aan het einde van de 19de eeuw gezien als de meest moderne van Nederland. De Mesdags waren zelf belangrijke kunstenaars binnen de Haagse School. Hun grijzige landschappen deden denken aan de 17de-eeuwse Hollandse landschapskunst. Deze werken werden gretig aangekocht.

De Mesdags verzamelden ook schilderijen uit Barbizon. In dit bosrijke gebied net buiten Parijs schilderden Franse kunstenaars van circa 1840 tot 1870 buiten het landschap. Ook hún stemmige schilderijen verraden de invloed van de Nederlandse 17de eeuw. Meer dan 250 Barbizon-werken werden er rond 1900 in Nederland verzameld.

Vergelijk de sentimentaliteit, het bruinrijze palet en de vele verflagen van deze landschappen met de schilderijen van de Franse impressionisten in de zaal, en je begrijpt waarom deze stroming destijds voor Nederland (te) revolutionair was.

Paul Joseph Constantin Gabriël
(1828-1903)

De dooi, in of voor 1890

olieverf op doek
De Mesdag Collectie, Den Haag

Anton Mauve (1838-1888)

Huiswaarts, c. 1881

olieverf op paneel
De Mesdag Collectie, Den Haag

Jules Dupré (1811-1889)

Le Crotoy, c. 1865-1872

olieverf op doek
De Mesdag Collectie, Den Haag

Hendrik Willem Mesdag (1831-1915)

Pinken op zee, 1869-1915

olieverf op doek

De Mesdag Collectie, Den Haag

Emile Adélard Breton (1831-1902)

De kraaien, 1870

olieverf op doek

De Mesdag Collectie, Den Haag

Het impressionistisch landschap

Wie aan het Frans impressionisme denkt, zal vermoedelijk een landschap voor zich zien. Dankzij de ontwikkeling van de verftube en de uitrol van het spoorlijnenennetwerk konden kunstenaars in de tweede helft van de 19de eeuw makkelijker buiten werken. Daar schilderden zij het veranderende licht, het weer en de seizoenen. De impressionisten legden hun persoonlijke indrukken van het landschap vast in felle en contrasterende kleuren. Omdat ze werkten in een losse, schetsmatige stijl, is het lichte schildersdoek vaak tussen de penseelstreken door te zien. Het gaf hun landschappen een open en 'onaf' karakter. De landschappen werden aangeschaft door gegoede burgers, die ze ophingen in hun krappe Parijse appartementen.

Het is misschien niet zo verwonderlijk dat het zo'n 30 jaar later juist de impressionistische landschappen waren die als eerste ook door Nederlandse particulieren werden verzameld. Nederland had immers een lange landschapstraditie.

Claude Monet (1840-1926)

Molens bij Zaandam, 1871

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij, het Nationaal Fonds Kunstbezit, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt, het VSBfonds en de Vincent van Gogh Stichting

Claude Monet was in 1871 op reis in Nederland. In Zaandam schilderde hij het snel veranderende Hollandse licht, de lucht en zelfs de wind in het water. De kleurrijke molenwieken en huizen van dit pittoreske stadje inspireerden hem tot een bont kleurgebruik. Hoewel hij tijdens zijn verblijf in Nederland geen kopers kon vinden, zijn Monets Zaanse landschappen vanwege dit Hollandse tintje tegenwoordig onder Nederlandse musea erg gewild.

Claude Monet (1840-1926)

De schildersboot, 1874

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Om nog beter in de buitenlucht ('en plein air') te kunnen schilderen, liet Monet een schildersboot bouwen. Daarin zat hij beschut, en kon hij vanaf het water zijn indrukken van de rivier de Seine bij Parijs vastleggen. Voor dit schilderij klom Monet juist weer op de kant, om de reflecties van de boot in het water af te beelden.

Alfred Sisley (1839-1899)

Gezicht op Louveciennes in de herfst, 1872

olieverf op doek
Rijksmuseum Twenthe, Enschede

De impressionisten waren lang niet alleen mooier-schilders. Het was juist de veranderlijkheid van de natuur die ze centraal stelden in hun landschappen. Voor hen had elk seizoen zijn eigen karakter en kleurenharmonie. Hier heeft Sisley het koele licht en de stemmigheid van de herfst weten te vangen in een mix van warmbruine, paarse en blauw tinten.

Édouard Manet (1832-1883)

De pier van Boulogne-sur-Mer, 1868

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Mondriaan Fonds, de Rabobank, de Vereniging Rembrandt, mede dankzij het Cultuurfonds, het VSBfonds en de Vincent van Gogh Stichting

Hoewel Manet nooit exposeerde op een van de tentoonstellingen van de impressionisten, wordt hij toch tot de groep gerekend. Dat komt door zijn moderne onderwerpskeuze, gedurfde composities en schilderstijl. Redenen genoeg voor de particuliere leden van de Vereniging Rembrandt om in 2002 de aanschaf van dit inventieve zeegezicht te steunen. Het doorslaggevende argument: naast zeventien Monets was Manet met slechts een enkel schilderij nogal ondervertegenwoordigd gebleven in Nederland.

Claude Monet (1840-1926)

Vissersboten, 1885

olieverf op doek

John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Monet moest snel werken om deze impressie van de zee met boten vast te leggen. Alles was natuurlijk voortdurend in beweging. Hij signeerde het schilderij: voor hem was het zo af. De spontaneïteit en vluchtigheid maakten het tot een modern werk. In zijn tijd hadden critici moeite met het schetsmatige karakter van het werk van de impressionisten. Maar Monet zei ooit: 'De eerste echte blik op het motief heeft de meeste kans om een getrouwe weergave te zijn, zonder vooroordelen.'

Édouard Manet (1832-1883)

Zeilboten en meeuwen, 1864

olieverf op doek

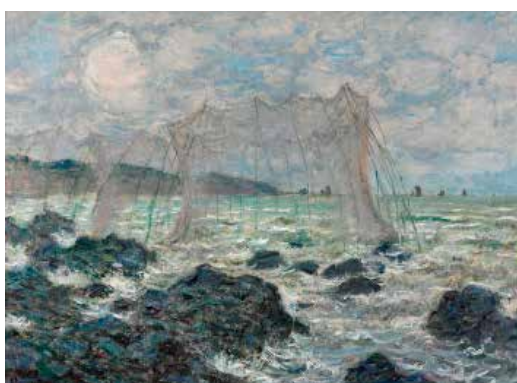
John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Claude Monet (1840-1926)

De netten van Pourville, 1882

olieverf op doek
Kunstmuseum Den Haag

Gustave Caillebotte (1848-1894)

Landschap met hooimijten, 1877

pastelkrijt op papier
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Camille Pissarro (1830-1903)

Landschap met regenboog, 1889

potlood en dekkende waterverf op zijde
Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Na lang aandringen mocht Theo van Gogh rond 1885 van zijn werkgever, de Parijse Galerie Boussod, Valadon & Cie, de moderne kunstwerken van de impressionisten gaan verhandelen. De galerie zag dat nieuwe werk als een riskante investering. Als dank voor Theo's inspanningen stuurde Camille Pissarro deze waaier aan diens hoogzwangere vrouw Jo. Zij nam het werk later mee naar Nederland. Pissarro voorzag zijn elegante cadeau van een handgeschreven opdracht in waterverf (rechtsonder).

Claude Monet (1840-1926)

Tulpenvelden vlak bij Den Haag, 1886

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam (dit werk behoort tot de NK-collectie (Nederlands Kunstbezit-collectie) bestaande uit na de Tweede Wereldoorlog uit Duitsland gerecupereerde werken die onder het beheer van de Staat zijn gesteld; het is in bruikleen gegeven aan het Van Gogh Museum)

Gustave Caillebotte (1848-1894)

De vlakte van Gennevilliers, c. 1883

olieverf op doek
Collectie Sitskoorn

In Nederland zijn nog steeds verzamelaars van het Frans impressionisme actief. Enkele maanden geleden kocht een van hen deze Caillebotte. Daarmee ging een langgekoesterde wens in vervulling. Maar liefst veertien keer bezocht de verzamelaar de Caillebotte-tentoonstelling in Den Haag in 2013, onder meer om daar Caillebottes iconische schilderij *Parketschavers* uit Musée d'Orsay te bekijken. Dat vindt hij het mooiste schilderij ter wereld. Nu kan hij elke dag thuis genieten van het werk van deze impressionist die volgens hem nog altijd ondergewaardeerd wordt.

**Gustave Caillebotte,
Parketschavers, 1875**
© RMN-Grand Palais
(musée d'Orsay) /
Franck Raux

Alfred Sisley (1839-1899)

De watermolen Provencher te Moret, 1883

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, uit de nalatenschap
van A.E. van Beuningen-Charlouis

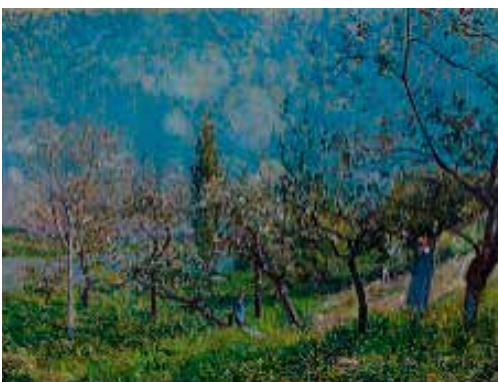

Alfred Sisley (1839-1899)

Een boomgaard in de lente te By, 1881

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
verworven met de verzameling van D.G. van Beuningen

Claude Monet (1840-1926)

Papaverveld, 1881

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
verworven met de verzameling van D.G. van Beuningen

Deze zomeridylle van een papaverveld in bloei is hier met heldere en contrasterende kleuren geschilderd. Monet plaatste talloze losse toetsen en veegjes naast elkaar om de zee aan rode bloemen te verbeelden. Dat was een vernieuwende schilderkunstige aanpak die later ook Van Gogh zou inspireren. De boom rechts geeft de horizontaliteit van de compositie het nodige tegenwicht.

Camille Pissarro (1830-1903)

De heuvels van Auvers, 1882

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
schenking Rotterdamse kunstvrienden

Dit werk werd in 1916 door de Franse kunsthandel Durand-Ruel uitgeleend aan een verkooptentoonstelling van De Rotterdamse Kunstkring. Een groep Rotterdamse notabelen besloot daarop de krachten te bundelen. Ze wilden met hun rijkdom een belangrijk impressionistisch werk veiligstellen voor hun stad. Allemaal legden zij wat geld in. Zo werd dit werk aangekocht voor de openbare collectie van (toen) Museum Boijmans.

Camille Pissarro (1830-1903)

De regenboog, Pontoise, 1877

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

De prominente kunstverzamelaar Helene Kröller-Müller had niet al te veel op met het impressionisme. Ze vond de stroming 'te luchtig en te vluchtig'. Toch kocht ze een paar stukken, om de ontwikkeling van de moderne kunst in haar collectie compleet te hebben. Daarin kon het impressionisme immers niet ontbreken. Het waren niet de minste werken: naast *De schildersboot* van Monet, verderop aan deze wand, kocht ze ook dit topstuk van Camille Pissarro. Het hing op de derde impressionistententoonstelling van 1877.

Paul Cézanne (1839-1906)

Landschap bij Aix met de Tour de César, 1895

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting Willem van der Vorm (voormalige collectie Koenigs)

Dit schilderij werd in 1996 door de Nederlandse staat bestempeld als 'onvervangbaar en onmisbaar' voor Nederland. Het kwam uit de verzameling van de Duitse bankier Franz Koenigs die zich begin jaren '20 in Nederland had gevestigd. Toch bleek de overheid niet bereid het enorme bedrag van 7.5 miljoen voor het werk neer te tellen. Een anonieme particuliere geveer sprong in, kocht het werk, en leende het uit aan Museum Boijmans Van Beuningen, zodat het alsnog behouden is voor Nederland.

Paul Cézanne (1839-1906)

De berg Sainte-Victoire, c. 1888

olieverf op doek

Stedelijk Museum Amsterdam, schenking Vereeniging tot het Vormen van eene Openbare Verzameling van Hedendaagsche Kunst te Amsterdam (VVHK), 1949

Paul Cézanne keerde steeds weer terug naar dezelfde monumentale berg in de Provence (Fr.). Door uitgebreide studie probeerde hij de essentie van zijn onderwerp te doorgronden. Het ging hem niet om een momentopname, zoals bij de andere impressionisten. Hij stileerde zijn onderwerp in kleur en vorm, zonder daarbij de eenheid en helderheid van de grotere vormen aan te tasten.

Paul Cézanne (1839-1906)

De weg naar het meer, c. 1880

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Andries Bongers leerde van zijn vriend Theo van Gogh de meest moderne kunst te waarderen die er in de jaren 1880 in Parijs te vinden was. Hij was er daardoor uitzonderlijk vroeg bij met de aanschaf van een schilderij van Cézanne. Bongers kocht dit werk in 1895 bij de kunsthandelaar Ambroise Vollard, nog voordat Vollard een grootse overzichtstentoonstelling organiseerde van Cézannes werk. Het duurde langer dan bij de andere impressionisten voordat de kunst van Cézanne door een groter publiek op waarde werd geschat.

Paul Cézanne (1839-1906)

Studie van een boom, c. 1895-1900

potlood en waterverf op papier

Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenings)

Paul Cézanne (1839-1906)

Landschap met bomen en gebouwen, c. 1890-1895

potlood en waterverf op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenings)

Claude Monet (1840-1926)

Rotskust bij Pourville, 1882

olieverf op doek

Rijksmuseum Twenthe, Enschede

Monet werkte lange periodes aan de Normandische kust. Vanaf het strand legde hij meermaals de steile kliffen vast, vaak werkte hij aan meerdere doeken tegelijk. De schilder leefde zich daarbij uit op het contrast tussen de warme tinten voor de zonovergoten delen en de koele blauwpaarse tinten voor de schaduwpartijen. Keer op keer schilderde hij dezelfde onderwerpen, zoals ook de verlaten hut in het schilderij hiernaast.

Claude Monet (1840-1926)

La Corniche bij Monaco, 1884

olieverf op doek

Rijksmuseum, Amsterdam, schenking van M.C. barones van Lynden-van Pallandt, Den Haag, 1900

Dit schilderij werd in 1900 aan het Rijksmuseum geschonken. Daarmee was het eerste Frans impressionistische werk in een openbare Nederlandse collectie een feit. Het schilderij kwam uit de collectie van de Baron en Barones Van Lynden-Van Pallandt. Zij brachten hun lentes graag aan de Franse Rivièra door. Ongetwijfeld herkenden zij in dit schilderij het zonovergoten Zuid-Franse kustlandschap. En laat dit nu net Monets strategie zijn geweest: het vinden van nieuwe rijke kopers die een band hadden met deze regio voor welgestelden.

Claude Monet (1840-1926)

De hut van de visser, Varengeville, 1882

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Museum Boijmans Van Beuningen dankte begin 20ste eeuw veel aan de steun van particulieren. Een daarvan was Daniël George van Beuningen (nog voor zijn naam aan het museum verbonden werd). Zij gaven het museum geld en kunstwerken. Soms was daarbij sprake van gezonde competitie. Boijmans' directeur Dirk Hannema memoreerde over de aankoop van dit schilderij in 1928: 'Ik zie nog het gezicht van Van Beuningen: "Is het je toch gelukt! Ik hoopte steeds dat het mislukken zou, dan had ik het gekocht. Het is zo'n prachtig schilderij.'"

Claude Monet (1840-1926)

Het huis tussen de rozen, c. 1925-1926

olieverf op doek
Stedelijk Museum Amsterdam

Aan het einde van zijn lange leven ging de slechtziende Monet steeds abstracter werken. Zijn actie-radius beperkte zich tot zijn huis en tuin in Giverny in Noord-Frankrijk. Hij vond er eindeloos veel inspiratie. De persoonlijke stijl van de kunstenaar, en de kracht van de kleuren en de schildertoets, waren voor het Stedelijk Museum de redenen om dit schilderij in 1959 te kopen. Het museum zag een link met het toen ultramoderne Amerikaanse abstract-expressionisme waarvan ze in die periode ook werk aankochten.

Jackson Pollock,
Weerspiegeling van
de Grote Beer, 1947
Stedelijk Museum,
Amsterdam

Claude Monet (1840-1926)

Kustlandschap, c. 1864

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vincent van Gogh Stichting en de Vereniging Rembrandt

In 1996 kocht het Van Gogh Museum *Kustlandschap*, het vroegste werk van Monet in een Nederlandse collectie. Het schilderij zou in 1865 in Amsterdam op de Levende-meesters-tentoonstelling hebben gehangen; een belangrijke reden om het te kopen. Nederlandse fondsen steunden mede daarom de aanschaf. Nu blijkt het na onderzoek tóch om een ander landschap van Monet te gaan. Heeft *Kustlandschap* daardoor een deel van zijn waarde voor Nederland verloren? En is het belangrijk dat de Franse impressionisten die worden verworven voor de Collectie Nederland, hier gemaakt of eerder getoond zijn?

Impressionistische sculpturen

Beeldhouwkunst is niet het eerste waaraan je denkt bij de term impressionisme. Toch zijn er veel overeenkomsten met de schilderijen: ook de beelden hebben vaak een ongepolijst karakter, en het persoonlijk handschrift en zelfs de vingerafdrukken van de beeldhouwer zijn duidelijk zichtbaar. Naast Edgar Degas worden Auguste Rodin en Medardo Rosso doorgaans tot de impressionistische beeldhouwers gerekend.

Beelden van deze kunstenaars uit de Collectie Nederland zijn hier gemengd opgesteld met schilderijen en tekeningen. Dat deden de kunstenaars eind 19de eeuw zelf ook. In 1889 werden in de Parijse galerie van Georges Petit dertig sculpturen van Rodin tentoongesteld met 145 landschappen van Monet. Overigens was de schilder verontwaardigd dat de veelal levensgrote Rodins in het zicht stonden van zijn schilderijen.

Auguste Rodin (1840-1917)

Pierre de Wissant (Burger van Calais), 1885-1886

brons

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Auguste Rodin (1840-1917)

Jean d'Aire, 1884-1886

(gietdatum onbekend)

brons met patina

Stedelijk Museum Amsterdam

Van de beeldengroep *De burgers van Calais* zijn door Nederlandse musea enkele losse beelden verzameld. Volgens het verhaal vroeg de Engelse koning bij de inname van de stad Calais naast de stadssleutel om de levens van zes burgers. Op blote voeten en met de strop al om hun nek werd hun leven toch gespaard. Rodin bracht hun existentiële emoties rauw in beeld.

Auguste Rodin (1840-1917)

Het bronzen tijdperk (‘L’age d’airain’), 1876

gegoten brons
Kunstmuseum Den Haag

Auguste Rodin (1840-1917)

**Zij die vroeger de mooie
vrouw van de helmenmaker
was, 1885-1887
(gietsel c. 1953-1940)**

brons met donkerbruine en donkerblauwe patina Van Gogh Museum,
Amsterdam (aankoop met steun van de VriendenLoterij)

Auguste Rodin (1840-1917)

Eva, c. 1881-1883

(gietsel 1930-1937)

brons
Singer Laren

Auguste Rodin (1840-1917)

Eva na de zondeval, 1881

gips

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, schenking J. Hudig

Dit gipsen beeld van de Bijbelse Eva stond monumentaal (en breekbaar) opgesteld in de grote overzichtstentoonstelling van Auguste Rodin van 1899 in Nederland (zie afbeelding). Het publiek was razend enthousiast over deze eerste kennismaking met de beeldhouwer, die toen al beroemd was. Zo ook de Rotterdamse ondernemer en wethouder Jan Hudig; hij financierde niet lang daarna een afgietsel van Eva voor Museum Boijmans Van Beuningen. Zo kwam in 1901 de eerste Rodin in een Nederlands museum terecht.

Foto van de overzichtstentoonstelling van het werk van Rodin in 1899 in Rotterdam.

Auguste Rodin (1840-1917)

Kariatide met steen, c. 1881-1883

brons

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
schenking ter herinnering aan J. Zwartendijk

Jongkind Een momentopname in aquarel

De enige Nederlandse kunstenaar die vaak in één adem met de Franse impressionisten wordt genoemd, is Johan Barthold Jongkind. Hij vestigde zich vanaf 1846 in Frankrijk en was een van Monets grootste inspiratoren. Als Nederlandse kunstenaar is hij veel beter vertegenwoordigd in de Collectie Nederland dan zijn Franse navolgers.

Jongkind gebruikte de heldere kleuren van de aquarelverf om zijn indrukken van een landschap zo direct mogelijk te vangen in zijn schetsboek. Hij dateerde de schetsen nadrukkelijk op dag en locatie. Later gebruikte hij ze in zijn atelier als basis voor zijn schilderijen.

Jongkinds schetsboeken zijn in de loop der tijd uit elkaar gehaald. De bladen werden als zelfstandige tekeningen verkocht. Ze zijn hier vanuit diverse Nederlandse collecties weer samengebracht.

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Aanlegsteiger te Honfleur, 1862

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Landschap bij Sainte-Adresse, Normandië, 13 september 1862

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Teylers Museum, Haarlem

Waterlandschap met zeilboot, 18 september 1869

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Teylers Museum, Haarlem

Rotsen bij Sainte-Adresse, 24 september 1862

transparante waterverf op papier
John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Landschap bij Nevers, 25 september 1871

zwart krijt, transparante en dekkende waterverf op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Nevers, 20 oktober 1873

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Teylers Museum, Haarlem

Chabons (Isère), 11 augustus 1876

zwart krijt, pen in bruin, penseel in zwart en waterverf op papier
Teylers Museum, Haarlem

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Seinekade te Parijs, c. 1878

zwart krijt, transparante en dekkende waterverf op papier
Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
schenking A.A. van Beek

Gezicht op Grenoble (brug en meer), 16 september 1877

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Kustgezicht bij Marseille, 14 oktober 1880

zwart krijt en transparante en dekkende waterverf op papier
Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, uit de nalatenschap
van Vitale Bloch

Johan Barthold Jongkind (1819-1891)

Gezicht op vlak landschap, 5 maart 1881

zwart krijt en transparante en dekkende waterverf op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Landweg bij Balbin, 5 juli 1885

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Kröller-Müller Museum, Otterlo

La Côte (St. André), 2 maart 1885

zwart krijt en transparante waterverf op papier
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Impressionistische prenten – een serie (in)drukken

Vanaf de allereerste tentoonstelling in 1874 heeft monochrome prentkunst deel uitgemaakt van de praktijk van de impressionisten. Dat is wellicht verrassend voor een stroming die bekend staat om zijn bontgekleurde schilderijen. Maar ook in hun reeksen etsen probeerden de impressionisten de veranderlijkheid van licht en atmosfeer vast te leggen.

In de traditionele prentkunst streefden kunstenaars naar een grote oplage van identieke en technisch perfecte exemplaren. Bij de impressionisten draaide alles om de zoektocht naar lichteffecten en het verbeelden van een persoonlijke impressie. Daarom pasten ze het ontwerp op de plaat telkens

iets aan. Ze drukten met de hand af, steeds enkele exemplaren, als een serie unieke momentopnamen. Edgar Degas, Camille Pissarro en Mary Cassatt waren zeer vernieuwend in het maken van etsen, en experimenteerden binnen dit medium volop met verschillende technieken.

Camille Pissarro (1830-1903)

Bouwvallig huis, 1879

aquatint op papier

1ste staat van 7 (editie 2)

ets, aquatint en vernis mou op papier

2de staat van 7 (editie 2)

kleurenets, aquatint en vernis mou op papier

6de staat van 7 (editie 6)

ets, aquatint en vernis mou op papier

7de staat van 7 (editie app. 10)

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden van de Yellow House Circle

Hoogtepunt in het grafische werk van Pissarro is de serie drukken van *Bouwvallig huis*. Meer dan een boerenveld met een schuur is er niet afgebeeld. Wat de werken spannend maakt, zijn Pissarro's technische experimenten. Hij schuurde en borstelde bijvoorbeeld de plaat om atmosfeer te verkrijgen. De kunstenaar was gefascineerd door het seriematige van de prentkunst. Dat blijkt wel uit het feit dat hij drie verschillende staten (afwijkende afdrukken van dezelfde plaat) samen presenteerde op de vijfde impressionisten-tentoonstelling van 1880.

Camille Pissarro (1830-1903)

Zonsondergang, 1879-1880

monotype op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden van de Yellow House Circle

Camille Pissarro (1830-1903)

Landschap in het bos bij de Hermitage (Pontoise), 1879

aquatint en vernis mou op papier (eerste staat van zes)
Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de
VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden
van de Yellow House Circle

Landschap in het bos bij de Hermitage (Pontoise), 1879

ets, drogenaald, aquatint en vernis mou en schuurpapier op papier
(6de staat van 6)
Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de
VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden
van de Yellow House Circle

Camille Pissarro (1830-1903)

Regeneffect, 1879

ets, aquatint en staalborstel op papier

3de staat van 6

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden van de Yellow House Circle

ets, aquatint en staalborstel op papier

4de staat van 6

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting en de leden van de Yellow House Circle

ets, aquatint en staalborstel op papier

6de staat van 6

Rijksmuseum, Amsterdam

De impressionisten behandelden elke druk als een geheel nieuw kunstwerk. Daarom vullen de verschillende staten (afwijkende afdrukken van één plaat) die binnen de Collectie Nederland te vinden zijn, elkaar mooi aan. Zo ook deze drie versies van *Regen op het land*. In de versie van het Rijksmuseum is de regenbui pas echt losgebarsten. Pissarro noteerde in potlood zorgvuldig onder de prent dat het een unieke 'kunstenaarsdruk' betrof.

Camille Pissarro (1830-1903)

Vrouw op een weg, 1879

aquatint op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Ludovic-Napoléon Lepic (1839-1889)

Hollands winterlandschap met molens en schaatser, 1870

4x ets met plaattoon en monotype op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

De impressionistische kunstenaars varieerden per druk met het in-inkten en schoonvegen van hun etsplaat. Dat leverde steeds een compleet ander resultaat op. De prentmaker Ludovic-Napoléon Lepic, kunstenaarsvriend en leermeester van Degas, ging hierin heel ver. In deze prenten toverde hij van dezelfde plaat een Hollands winterlandschap, een nachtlandschap met diepduistere bomen, en een landschap met opkomende maan tevoorschijn.

Eigentijdse onderwerpen uit het moderne leven

De impressionisten zagen zichzelf - in de woorden van dichter Charles Baudelaire - als 'schilders van het moderne leven'. Ze keken daarbij vooral naar hun eigen klasse. De gegoede burgerij waartoe zij behoorden zag het moderne Parijs als een soort speeltuin voor grote mensen. In de 'hoofdstad van de wereld' werd geflaneerd in de nieuwste mode, gerecreëerd, en volop geflirt en gekonkeld. Door dit alles te verbeelden positioneerden de impressionisten zich nadrukkelijk als modern. Daarnaast kozen ze ook zeer eenvoudige onderwerpen, zoals een appel of een schaalje peterselie.

Soepel bewogen de impressionisten daarbij tussen de verschillende media. Ze stapten af van het eeuwenoude hiërarchische onderscheid tussen de kunsten waarin een schilderij het hoogst haalbare was. Ook hun kleurige aquarellen, pastels en tekeningen presenteerden zij op tentoonstellingen.

Het is opvallend hoe weinig impressionistische 'spektakelschilderijen' van het moderne Parijse leven in Nederland zijn verzameld, zeker in vergelijking met hun landschappen. Dit biedt ruimte en richting voor het verzamelbeleid van de toekomst.

Medardo Rosso (1858-1928)

Vrouw met sluier, 1895

(gietsel c. 1953-1940)

was over gips

Museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam, aankoop met steun van de Stichting Boijmans Van Beuningen, Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Dura Kunstfonds en haar themafonds beeldhouwkunst), het Mondriaan Fonds, VSBfonds, Cultuurfonds (mede dankzij haar Breeman Talle Fonds), VriendenLoterij, G.Ph. Verhagen-Stichting, Stichting Dorodarte en de gulle giften van particuliere schenkers uit de Kring Van Eyck en Gezelschap Bas Jan Ader

Rosso probeerde in dit beeld een 'impression boulevard' te verbeelden. Daarmee bedoelde hij de glimp die je als flaneur, lopend op de Parijse boulevard, kon opvangen van een voorbijgangster met sluier (*voile*). De beeldhouwer wilde daarom dat de sculptuur aan de wand werd bevestigd. Zo kan de kijker er maar op één manier langs lopen, net als op straat.

Jean-Louis Forain (1852-1931)

Portret van een man (vermoedelijk Georges Clemenceau), c. 1884

verdunde olieverf (peinture à l'essence) op karton
Kitty Valkier-Schreurs

Édouard Manet (1832-1883)

Berthe Morisot, 1872 (ontwerp), 1884 (uitgave)

lithografie op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Berthe Morisot in zwart, 1872

lithografie op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Theo van Gogh was naast galeriehouder in Parijs ook verzamelaar van Franse moderne kunst. Hij stuurde meermaals impressionistische prenten uit zijn eigen verzameling naar de jaarlijkse tentoonstelling van de Nederlandsche Etsclub. Zo hoopte hij het publiek daar kennis te laten maken met deze voor hen nog onbekende kunstenaars. Kort na zijn vroegtijdige dood in 1891, leende zijn weduwe Jo deze twee portretten in zijn naam uit aan de Etsclub. Édouard Manet maakte ze van collega-schilder Berthe Morisot.

Édouard Manet (1832-1883)

Portret van een man, 1860

olieverf op doek

Kröller-Müller Museum, Otterlo

<

^

Claude Monet (1840-1926)

Portret van mej. Guurtje van de Stadt, 1871

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Dit schilderij van Monet bevond zich al in een Nederlandse collectie toen het impressionisme nog niet eens zijn naam had gekregen. Toen de schilder in 1871 Zaandam bezocht, vroeg een rijke houthandelaar hem om een portret van zijn dochter te schilderen. De jonge vrouw draagt zwarte rouwkleding, maar misschien verraden de donkere tinten van dit portret ook wel de invloed van de Nederlandse schilder Frans Hals?

Marie Bracquemond (1841-1916)

Portret van Louise, c. 1877

olieverf op doek
particuliere collectie

Maar liefst vier vrouwen worden tot de Franse impressionisten gerekend: Berthe Morisot, Mary Cassatt, Eva Gonzalès en Marie Bracquemond. Hun kunst is echter slecht vertegenwoordigd in de Collectie Nederland. Particuliere verzamelaars in Nederland kregen veel eerder oog voor de vrouwelijke impressionisten dan de nationale musea. Zij grepen enkele decennia geleden al hun kans, en kochten de kunstwerken bij kleinere veilingenhuizen toen ze nog relatief betaalbaar waren.

Paul Cézanne (1839-1906)

Portret van Hortense Cézanne-Fiquet, echtgenote van de kunstenaar, c. 1886-1890

potlood op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Auguste Rodin (1840-1917)

Buste van Mme Fenaille, c. 1898

gips
Stedelijk Museum Amsterdam

Édouard Manet (1832-1883)

Studieblad met vijf pruimen, 1880

dekkende waterverf op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Édouard Manet (1832-1883)

Een pruim met begeleidende brief aan Madame Jules Guillemet, 1880

pen in bruine inkt en dekkende waterverf op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

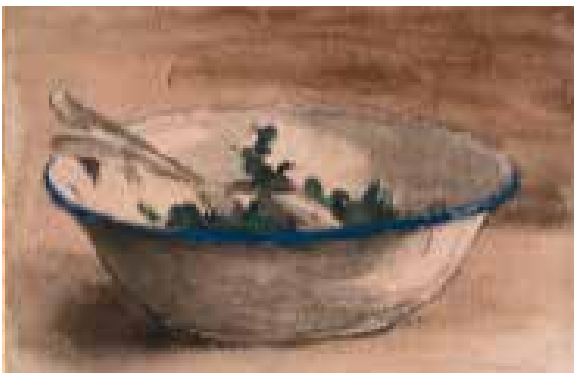
Toen Manet in 1880 in een klein oord intensieve therapie onderging voor syfilis-gerelateerde klachten, zocht hij een uitlaatklep voor zijn scheppingsdrang. Hij leefde zich uit op zo'n veertig brieven aan vrienden, die hij voorzag van illustraties in aquarelverf. Het vallen van de eerste en laatste pruim uit de boom in de tuin was voor hem een belangrijke gebeurtenis, die hij in deze brief markeerde.

Eva Gonzalès (1849-1883)

Schaaltje met peterselie, 1878

transparante waterverf op papier
Kitty Valkier-Schreurs

Gustave Caillebotte (1848-1894)

Bord met perziken, c. 1882

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij

Drie peren, vijf pruimen, elf perziken of een schaalje peterselie; meer hadden de impressionisten niet nodig om kunst te maken. Traditioneel gezien kregen de voorwerpen op een stilleven een symbolische of zelfs stichtende betekenis. Bij de impressionisten was fruit gewoon fruit. Kunstenaars als Caillebotte, Cézanne en Manet gebruikten deze eenvoudige onderwerpen vooral om kleur en vorm te onderzoeken.

Édouard Manet (1832-1883)

Een gieter met begeleidende brief aan Félix Bracquemond, 1880

pen in inkt en dekkende waterverf op papier
Triton Collection Foundation

Berthe Morisot (1841-1895)

Pioenrozen, c. 1885-1887

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, aankoop met steun van gelden uit de nalatenschap van mevr. N.C. van Riemsdijk-Borsje, VriendenLoterij en mede mogelijk gemaakt door een particuliere schenker ter nagedachtenis aan Ger Luijten, 2023

Morisot liet haar dochter in de tuin van haar Parijse huis spelen, zodat zij daar zelf kon schilderen. Morisot had de meest losse, schetsmatige schilder-toets van alle impressionisten. Met frisse kleuren schilderde ze deze struik pioenrozen uit haar tuin, die ze brutaal aan de bovenkant van haar doek plaatste. Morisot exposeerde op zeven van de acht impressionisten-tentoonstellingen maar pas vorig jaar werd een eerste schilderij van haar aangeschaft voor de Collectie Nederland. Musea beseffen nu pas dat de vrouwelijke makers beter vertegenwoordigd zouden moeten zijn.

Claude Monet (1840-1926)

Vaas met papavers, 1883

olieverf op doek

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
bruikleen Stichting Willem van der Vorm

Monet plukte voor dit stilleven drie papavers uit zijn tuin in Giverny, en plaatste ze in een Chinese vaas in zijn atelier. Naar Japans voorbeeld koos hij voor een langgerekte en decoratieve compositie. Het werk was daarmee zeer geschikt om het interieur van een particuliere verzamelaar te verfraaien.

Camille Pissarro (1830-1903)

Vaas met pioenrozen en boerenjasmijn, 1872-1877

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, schenking Sara Lee Corporation

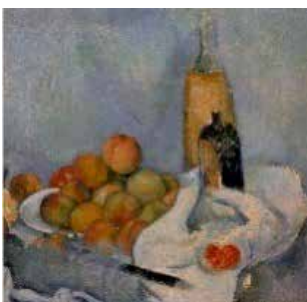

Paul Cézanne (1839-1906)

Flessen en perziken, c. 1890

olieverf op doek
Stedelijk Museum Amsterdam

De Nederlandse jurist Cornelis Hoogendijk wist al vóór 1900 een enorme collectie impressionisten aan te leggen. Ondanks een langdurig bruikleen aan het Rijksmuseum werd deze verzameling in 1920 grotendeels geveild. Twee Cézannes bleven achter bij de nazaten, waaronder dit stilleven. Het hing samen met enkele Van Goghs achter de piano (zie illustratie). In 1949 betaalde het Stedelijk Museum er 60.000 gulden voor. Dat was toen veel geld, maar is met de kennis van nu een koopje.

Jan Sluijters, *Portret van de kinderen Van Blaaderen-Hoogendijk* (met *Flessen en perziken* en *De berg Sainte-Victoire* op de achtergrond), 1921, RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag

Auguste Rodin (1840-1917)

**Portret van de Japanse
danseres en actrice Hanako,
c. 1907-1908 (gietdatum onbekend)**

brons met groene patina
Singer Laren

Mary Cassatt (1844-1926)

In het theater, c. 1880

lithografie op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij, het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Maljers-de Jongh Fonds, haar Het Liesbeth van Dorp Fonds, haar Marijke Laarhoven Fonds en haar Claude Monet Fonds) en de leden van de Yellow House Circle

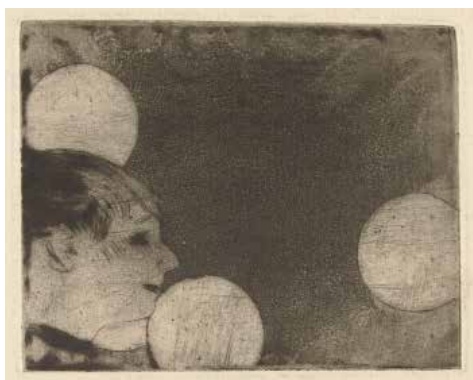
Net als de andere impressionisten stelde Mary Cassatt het opwindende moderne leven in Parijs centraal in haar kunst. In deze litho draait het om het spel van kijken en bekeken worden in het theater. Speciaal voor dit ritueel liet men de zaallichten aan tijdens de voorstelling. Het lijkt alsof we vanuit een andere loge onze toneelkijker op deze vrouw hebben gericht. Haar aandacht richt zich ondertussen op iemand buiten beeld.

Edgar Degas (1834-1917)

Zangeres en profil, 1877-1878

drogenaald en aquatint in zwart op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Edgar Degas (1834-1917)

Op het toneel, 1876-1877

vernis mou, drogenaald en roulette op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Edgar Degas (1834-1917)

Drie vrouwen in een bordeel, 1877-1881

monotype in zwart met pastelkrijt op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Drie sekswerkers zitten onderuitgezakt op een rode divan. Hun ongeïnteresseerde of peinzende blikken vertellen dat ze nu even niet bezig zijn met het behagen van hun mannelijke klanten. Degas leverde met deze eerlijke verbeelding van het leven in een bordeel messcherp commentaar op de harde kant van het moderne Parijse leven.

Jean-Louis Forain (1852-1931)

De loge, c. 1900

transparante en dekkende waterverf op papier
Kitty Valkier-Schreurs

Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)

De clown, 1868

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

Renoir schilderde dit opvallend grote werk vroeg in zijn carrière. Het was bedoeld als aankleding van het café dat grensde aan het Cirque Napoléon in Parijs. Het met gouden vlinders bestikte kostuum van de clown maakt het schilderij extra decoratief. Ook het modieuze Parijse publiek op de achtergrond schilderde Renoir met veel aandacht voor detail. Zo plaatste hij het werk heel bewust in zijn eigen moderne tijd.

Edgar Degas (1834-1917)

Danseres met contrabas, c. 1885-1887

zwart krijt op grijsblauw papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, uit de nalatenschap van Vitale Bloch

De Duitse bankier Franz Koenigs vestigde zich in 1922 in Nederland. Hij legde een imposante verzameling impressionistische tekeningen aan, die hij vanaf 1935 uitleende aan museum Boijmans Van Beuningen. Hij streefde naar een compleet overzicht van de ontwikkeling van de westerse tekenkunst. Geld speelde geen rol, kwaliteit was het enige criterium bij het aankopen. Dit soort tekeningen bewaarde hij in mappen en haalde hij 's avonds tevoorschijn. In intieme kring werden ze dan uitgebreid bekeken.

Edgar Degas (1834-1917)

Twee danseressen, Harlequin en Colombine, c. 1886-1895

houtschool op gelig overtrekpapier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Edgar Degas (1834-1917)

Twee balletdanseressen aan de barre, c. 1872

penseel in bruin en grijs, wit gehoogd, op roodachtig getint papier
Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Edgar Degas (1834-1917)

Danseres met een waaier, c. 1876-1878

zwart krijt, wit gehoogd, op grijs papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Edgar Degas (1834-1917)

Drie danseressen, c. 1889

houtschool, zwart en wit krijt en pastelkrijt op papier
John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Degas experimenteerde graag met zijn tekenmateriaal wanneer hij studies van balletdanseressen maakte tijdens hun repetities in de Parijse Opéra. Hij legde hun ongedwongen poses vast in zwart houtschool en krijt op vellen papier in verschillende kleuren. Zo bracht hij op eenvoudige wijze kleur in zijn tekeningen. Met gekleurd krijt plaatste Degas hier en daar accenten; in de schoentjes, de haren en de tutu's die helder afsteken tegen de achtergrondkleur.

Edgar Degas (1834-1917)

Studie in het naakt voor de kleine veertienjarige danseres, c. 1878

brons

Kunstmuseum Den Haag

Edgar Degas (1834-1917)

Danseres in een grote arabeske, derde positie, c. 1885-1890

brons, *à cire perdue*

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

Edgar Degas (1834-1917)

Veertienjarig danseresje, 1880-1882 (gietsel 1922)

brons en textiel

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting Boijmans Van Beuningen

Op de impressionisten-tentoonstelling van 1881 veroorzaakte deze sculptuur van Degas een groot schandaal. De schok zat hem in het materiaal: er was levensechte was gebruikt voor de huid in plaats van wit marmer, en echt haar, en een stoffen tutu. Tijdgenoten vonden ook de in hun ogen grove gelaatstrekken van het veertienjarige arbeidersmeisje aanstootgevend. Alsof Degas haar rechtstreeks achter de schermen van de Opera Garnier vandaan had getrokken, en op een sokkel had geplaatst. Dit is een bronzen afgietsel dat na Degas' dood werd gemaakt.

Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)

Lezende jonge vrouw, 1889

pastelkrijt op papier

John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Mary Cassatt (1844-1926)

De brief, uit de prentenserie The Ten, 1890-1891

drogenaald, vernis mou en aquatint op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij, het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Maljers-de Jongh Fonds, haar Het Liesbeth van Dorp Fonds, haar Marijke Laarhoven Fonds en haar Claude Monet Fonds) en de leden van de Yellow House Circle

Nadat Cassatt in 1890 in Parijs een overzichtstentoonstelling van Japanse kleurenhoutsnedes had bezocht, besloot ze zelf grafiek in kleur te gaan maken. Kort daarop begon Cassatt een intensieve samenwerking met de meesteretser Leroy van kunstenaarsdrukkerij Delâtre. Het resultaat was een prentenserie van tien delicate kleurenetsen. Qua techniek, stijl en onderwerpskeuze gelden ze tegenwoordig als absolute meesterwerken van de impressionistische grafiek.

Mary Cassatt (1844-1926)

Badende vrouw, uit de prentenserie The Ten, 1890-1891

vernis mou en drogenaald op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij, het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Maljers-de Jongh Fonds, haar Het Liesbeth van Dorp Fonds, haar Marijke Laarhoven Fonds en haar Claude Monet Fonds) en de leden van de Yellow House Circle

De inkt van Cassatts serie van tien kleurenetsen was in 1891 nog niet droog, of ze werden al geëxposeerd door de Nederlandse Etsclub. Toch belandde in de loop der tijd bijna de gehele oplage van 25 van deze serie in Amerikaanse musea. Des te specialer dat drie etsen van deze van oorsprong Amerikaanse impressionist in 2021 konden worden aangekocht door het Van Gogh Museum.

Berthe Morisot (1841-1895)

Julie Manet op het balkon, 1884

pastelkrijt op grijsblauw papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de
VriendenLoterij

Morisot tekende haar dochter Julie die met haar kin op haar handen op de balustrade van hun balkon leunt. Het maakproces is goed zichtbaar doordat de impressionist zich beperkte tot slechts enkele vlugge lijnen per kleur pastelkrijtje. De passante beneden op straat bestaat uit een paar blauwe arceringen en een wit vlekje op de hoed. Deze spaarzaamheid van kleur en lijn wordt ondersteund door de blauwgrijze tint van het papier.

Claude Monet (1840-1926)

Studie van vijf jongens, c. 1864

zwart krijt en pastelkrijt op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Berthe Morisot (1841-1895)

Portret van een kind (Charly Thomas), 1893

pastelkrijt op roze papier

John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Edgar Degas (1834-1917)

Portret, hoofd steunend op hand, 1892

brons

Museum de Fundatie, collectie Hannema-de Stuers Fundatie,
Zwolle en Heino/Wijhe

Auguste Rodin (1840-1917)

De smart, c. 1882

(gietsel c. 1930-1937)

brons
Singer Laren

Berthe Morisot (1841-1895)

In het bos, 1876

potlood en transparante waterverf op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de Vrienden-Loterij

Jean-Louis Forain (1852-1931)

De lunch, c. 1879

transparante en dekkende waterverf op papier
Kitty Valkier-Schreurs

De sneldrogende aquareltechniek was bij uitstek geschikt voor het werken in de buitenlucht dankzij speciaal voor dit doel vervaardigde verfdozen. Hier gebruikte Forain de aquarelverf om een lunch in een park of tuin af te beelden, gesuggereerd door snelle wassingen in blauw. Hij bracht spanning in het tafereel door ons te laten gissen naar de relatie tussen de voorovergebogen man en de vrouw die haar blik op ons richt.

Marie Bracquemond (1841-1916)

Het badmintonnen, De lectuur, Het water geven, Het concert, Het boeket en De olifant, uit het Bloemen en linten servies, 1879

fin faience, met stempel van de Haviland-fabriek
Kitty Valkier-Schreurs

Bracquemond koos als onderwerp voor deze set bordjes de nieuwe vrijetijdsbestedingen van de gegoede Parijse middenklasse. Zo staan op een van de bordjes een modieuze dame en heer te badmintonnen, op een ander voert een jong meisje een olifant in de dierentuin. Bracquemond positioneerde zich met dit type onderwerp als modern kunstenaar. Ook de stilering droeg daar aan bij, én het feit dat dit bordje geen gebruiks voorwerp was maar de drager van een decoratief kunstwerk aan de wand.

Marie Bracquemond (1841-1916)

Dame met parasol, 1880

transparante waterverf op papier
Kitty Valkier-Schreurs

Marie Bracquemond exposeerde aanvankelijk vooral op de officiële Salon. Gaandeweg ging zij steeds impressionistischer werken en sloot zij zich aan bij de impressionistententoonstellingen. Ze zei hier later over: 'Plotseling was er een raam geopend waardoor zonlicht en lucht naar binnen stroomden, de natuur leek helder, betoverd en interessant.' In dit werk suggereert Bracquemond dat heldere zonlicht door met aquarelverf het rode schijnsel van de parasol op de wandelaarster te schilderen. Ook voegde ze schaduwen toe, ze steken af tegen het helderwitte papier.

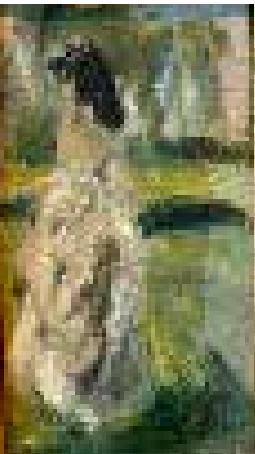

Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)

Staande jonge vrouw (Lise Trehot), 1866

olieverf op doek

Met dank aan de JK Art Foundation

Gustave Caillebotte (1848-1894)

Uitzicht door een balkon, 1880

olieverf op doek

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, de Vincent van Gogh Stichting, het Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt, mede dankzij het Cultuurfonds, en het VSBfonds

In 1880 maakte Caillebotte dit uitzonderlijke schilderij waarin het balkon van zijn appartement op de hoek van de moderne boulevard Haussmann de show steelt. Hij plaatste het decoratieve smeedwerk en twee sprieten van een kamerplant radicaal vóór het uitzicht op de boulevard. Ook de koets, de passanten en de reclamezuil met affiches vertegenwoordigen het moderne stadsleven. Hij schilderde ze in subtiele paarse tinten.

Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)

In het café, c. 1877

olieverf op doek
Kröller-Müller Museum, Otterlo

In deze Parijse uitgaansscène gaan heel wat blikken over en weer. Verzamelaar Helene Kröller-Müller was onder de indruk van dit kleine werkje: ‘Bekijkt daarom eens heel aandachtig de gezichten der twee vrouwen, hoe ongelooflijk fijn en veelkleurig ze zijn verbeeld, hoe fijn het haar er tegen aan staat, hoe anders van lichtheid de witte befjes zijn. Vergelijkt hun lichtendheid eens met het matte timbre van het gezicht van den heer er achter en neemt eens even waar, wat Renoir van een hoogen hoed maakt.’

Paul Cézanne (1839-1906)

Daken van L'Estaque, c. 1876-1882

potlood en transparante waterverf op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Paul Cézanne was zeer bedreven in het aquarelleren. Hij maakte maar liefst bijna zevenhonderd waterverftekeningen. Dankzij de verzamelaar Franz Koenigs zijn tien daarvan in het Boijmans beland. Cézanne gebruikte het medium om zijn gevoelens en waarnemingen ter plekke in kleur en toets te onderzoeken. Hier draaide het om het samenspel van de volumes van de daken en de bomen van zijn Zuid-Franse woonplaats L'Estaque.

Edgar Degas (1834-1917)

Zittende vrouw die haar linkerheup afdroogt, c. 1896-1921

brons

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam,
schenking Vroom & Dreesmann

Na Degas' dood in 1917 werden tientallen wassen sculpturen van danseressen, baadsters en paarden in zijn atelier gevonden. Veel daarvan werden in brons gegoten en in oplage verkocht aan verzamelaars en musea. Het is nog maar de vraag of Degas dat had gewild. Hij modelleerde de houdingen en bewegingen van zijn modellen puur voor zichzelf in wassen beelden. Het gevoel van spontaniteit en veranderlijkheid dat hij zo wist te vangen, gebruikte hij voor zijn pastels en schilderijen.

Edgar Degas (1834-1917)

Het bad, c. 1889

(gietsel na 1919)

brons

Van Gogh Museum, Amsterdam,
bruikleen Stedelijk Museum Amsterdam

Edgar Degas (1834-1917)

Na het bad, 1879-1880

drogenaald en aquatint op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

Edgar Degas (1834-1917)

Na het bad, 1891-1892

lithografie in zwart op papier
Rijksmuseum, Amsterdam

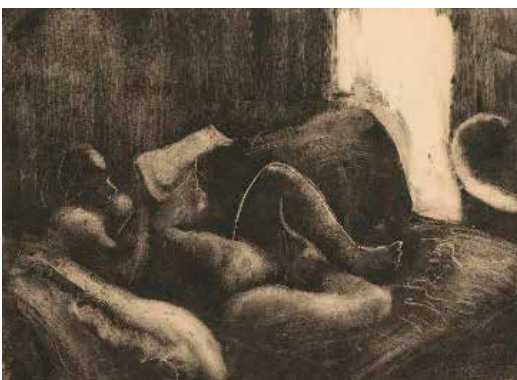
Edgar Degas (1834-1917)

Lezen na het bad, 1879-1883

monotype op papier

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, het Mondriaan Fonds en de Vereniging Rembrandt

Bij het aanschaffen van kunst schiet de particuliere Vereniging Rembrandt in bijzondere gevallen te hulp. Dit zeldzame 'zwarte monotype' van Degas is daar een voorbeeld van. De licht-donker effecten bereikte Degas door een koperplaat in te inkten met vette inkt. Vervolgens 'bevrijdde' hij de voorstelling door de zwarte inkt met een doek weg te vegen, met zijn vingers te deppen, of er met iets scherp in te krassen. Slechts één keer kon de voorstelling worden afgedrukt, vandaar de aanduiding monotype.

Édouard Manet (1832-1883)

Zittende baadster, c. 1858-1860

rood krijt en penseel in bruine inkt op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Paul Cézanne (1839-1906)

Zittende baadster, c. 1879-1882

potlood op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Edgar Degas (1834-1917)

Studie van een vrouw in een badkuip, 1895-1900

houtskool op papier

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, bruikleen Stichting
Museum Boijmans Van Beuningen (voormalige collectie Koenigs)

Edgar Degas (1834-1917)

Badende vrouw, c. 1887

pastelkrijt op papier op karton

Van Gogh Museum, Amsterdam, aankoop met steun van de VriendenLoterij, het Mondriaan Fonds, de Triton Collection Foundation en de leden van de Yellow House Circle

Eeuwenlang werd het naakt alleen in de context van de Bijbel of de mythologie afgebeeld, vaak in geïdealiseerde vorm. Degas beeldde het vrouwenlichaam zo realistisch mogelijk af. Hiermee was hij zijn tijd ver vooruit, en het leidde tot verontwaardigde kreten op de impressionistententoonstelling. In 2020 kocht het Van Gogh Museum het werk en zorgde dit naakt opnieuw voor consternatie. Want hangen er niet al genoeg blote vrouwenbilden in de musea? En moet de mannelijke voyeuristische blik niet juist bevraagd en bekritiseerd worden?

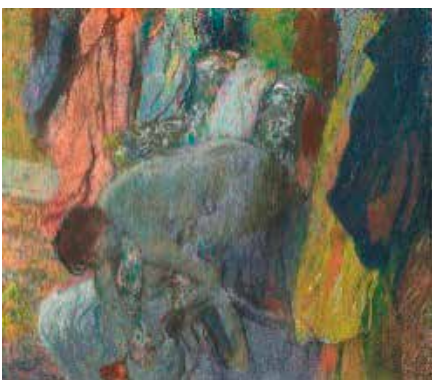

Edgar Degas (1834-1917)

Vrouw die haar voeten afveegt, c. 1893

pastelkrijt op papier op karton
John & Marine van Vlissingen Fine Arts

Het plezier dat Degas vond in de pure pigmenten van het pastelkrijt, is voelbaar in deze tekening. Het naaktmodel valt bijna weg tegen de weelderige, felgekleurde doeken achter haar. In elk deel van de compositie creëerde de kunstenaar nieuwe harmonieën van over elkaar heen geplaatste arceringen en patronen. De rode pantoffel piept brutaal tussen de handdoek vandaan voor een laatste kleuraccent.

Edgar Degas (1834-1917)

Vrouw die haar rug wast met een spons, 1911

brons

Museum de Fundatie, collectie Hannema-de Stuers Fundatie,
Zwolle en Heino/Wijhe

Galerij van gemiste kansen

Bij deze tentoonstelling van Franse impressionistische kunstwerken in Nederlandse collecties dringt zich de vraag op: welke werken hadden daar ook bij kunnen of moeten horen, maar zijn niet door Nederlandse musea of verzamelaars verworven?

In deze ruimte wordt een aantal van de meest tot de verbeelding sprekende 'missers' voor Nederland getoond. Deze zeven werken hadden onderdeel kunnen uitmaken van de nationale collectie, als er in het verre maar ook meer recente verleden andere keuzes waren gemaakt. Maar de geschiedenis liep anders: omdat belangstelling of kennis ontbrak, de vraagprijzen aan de hoge kant leken, of andere kunstenaars nét wat meer in de mode waren. De dilemma's rondom het verzamelen zijn van alle tijden, maar ze vertellen ook iets over de nationale smaak en identiteit van Nederland.

Kopen voor de Collectie Nederland

Musea hebben een budget om kunst te kopen. Daarvan schaffen zij werk aan dat een aanvulling is op hun collectie. Zo kunnen musea evenwichtige presentaties maken en completere verhalen vertellen. Het Van Gogh Museum laat bijvoorbeeld zien naar welke kunst Van Gogh keek. In de vaste collectie hangen daarom ook diverse werken van de impressionisten.

Als het gaat om de impressionisten, mist er het een en ander in Nederland. Werk van vrouwelijke impressionisten ontbreekt grotendeels, en een schilderij van Degas hebben we niet binnen onze landsgrenzen. Musea proberen die gaten te vullen als ze kunnen. Wat zou jij kiezen als je dit geld mocht besteden?

